

skupine svrstani su zapadni crkveni naučitelji, prvaci školastisizma, zastupnici novijeg doba): to nam stavlja pred oči donja zona slike.

Da nam Disputa veličanstveno i prikazuje i razvija istinu i milost, da je naš simbol izražen bojama: nije li to, najkraće ali i nepobitno tumačenje njezino? A nijesu li zato odista svi oni divni orisi ovog svetišta umjetnosti baš one misli, što su o Duhu Svetom sadržane u nicejsko-carigradskom simbolu, kako smo ih razmatrali? Nije li proslava i praktičnoštovanje Duha Svetoga u svijetu i u crkvi?

Trebali bismo samo u zaglavku križnoga svoda, gdje se one četiri slike u „Camera della Segnatura“ zaoštruju, mjesto grba s ključevima staviti Duha Svetoga i naše tumačenje ove vijek značajne dvorane, bila bi potpuna realnost. Imali bismo besmrtnu proslavu Duha Svetoga u živim bojama, da živu reprezentaciju duhovskog blagdana. A gdje bi joj zgodnije i naravnije mjesto bilo nego u Vatikanu — Duh Sveti je regent katoličke crkve.

Travnik.

J. Predragović D. I.

Uvjeti za katoličku književnost*)

U prvi se mah čini, da je Francis Jammes odviše jednostran pjesnik, a njegova djela da nemaju pretenzija univerzalnoga značenja. Mišljenje posve površno. Francis je Jammes vrlo obrazovan književnik. On je jedan tipičan predstavnik savremenih francuskih intelektualaca. Proživio je sve krize bezvjerja i tražio je istinu na sve moguće načine. Ako nam on ne iznosi poput Huysmansa, André de Baviera i drugih sav znanstveni material, što ga je morao probaviti, da svlada u sebi protivuznanstvena racionalistička naklapanja, mi ga zato nipošto ne smijemo da podcjenjujemo. On svojom poezijom hoće da izrazi samo one umjetničke reflekse, koje nijesu vezane tek na jednu epohu i na jedan narod. U prvi se kraj dakako lakše shvata umjetnost, u kojoj se zrcale ovi prolazni elementi ili onaki, što karakterizuju samo jedan narod. No kad prođe ta epoha ili kad narod promijeni svoje osobine, onda ovakovo djelo gubi umjetničku vrijednost. Jedino djela, koja izrazuju elemente zajedničke svim epohama i narodima, imaju pravo na neumrlost.

Tu bismo mogli da iznesemo neka opažanja, što se sama sobom nameću kod studija franceske katoličke literature. Konstatirati valja, da *umjetnička djela nijesu proizvod pojedinaca, već su relleks cijelih idejnih svijetova*. Danteova Božanstvena Komedija nije mogla da nikne u trećem vijeku, jer je čovječanstvo sa svojim predstavnicima moralo ponajprije da izgradi skolastičku filozofiju i teologiju, Duh Sveti da inspirira liturgiju, narodi da svoju dušu uliju u katedrale i kršćanski običaji i kršćanski mentalitet da prodru u evropske narode. Svi su ovi elementi pripravili materijal, koji je Danteova bogoljubna duša usvojila, kojim se skroz prožela. S tim rezervoarom

*) Povodom članka o Francis Jammesu u Luči 1922. br. 6.

vrednota mnogih ljudskih koljena mogao je on da promatra historiju ljudskog roda i savremeno društvo i onda da protumači budućim vijekovima, dokle je čovječanstvo izvršilo svoju misiju i kako je još vrši. On prikazuje pakao, u kome ispunjuje Božja pravda, učinke molitava, koje oslobađaju duše u čistilištu, aktivno sudjelovanje Bl. Gospe i svetaca u našem životu. Šta više, Dante se ne usuđuje vi, še da slika unutrašnji život raja. Dante je katolički pjesnik »par excellence«: u njegovu je duhu u isti mah nazočna Crkva vojujuća, trpeća i slavna. Dante se poput orla izdiže u beskrajne visine, da promatra djelovanje Božje u nebu, čistilištu, paklu, svemiru i u historiji. Ali kao ograničen čovjek on ne može da zalazi u pojedinosti. Ako prikazuje predstavnike čovječanstva i ulogu njihovu na političkom, moralnom ili drugom kojem području, onda se dašto ne smije da zaustavi kod ljepote svakoga blistavog kućnog crijeva ni kod dobrote ove ili one hrome pirenejske djevojke. Poput Dantea postupi i Francis Jammes: on vrši poslanstvo kršćanskoga pjesnika. Obojica pjevaju na slavu Božju, samo im je Stvoritelj dao drugi horizont. Pjesnici poput Dantea u središtu su čovječanstva na najvišoj točki: vidik im je golem... Pjesnici poput Jammesa po strani su čovječanstva; oni su na najvišoj točki svoga kraja i naroda te izražavaju »sub specie aeternitatis (pod vidom vječnosti)« ono, što taj mali krug čovječanstva misli, osjeća i radi. Ponaajglavnija je stvar, da to gledanje bude »sub specie aeternitatis.«

Svaki kršćanski pjesnik ne može da bude i bogoslov, kao što je bio Dante. Ima i drugih staza, koje vode na svijetle visove katoličke umjetnosti. Vrlo je zanimivo i poučno promatrati, na koji način katolička generacija savremene Franceske apsorbira vječne ideje i stvara pogodbe katoličkoj književnosti.

*

Solesmeski opat Dom Prosper *Guéranger* (1805-1875) dao je u sredini minulog vijeka poticaj veličajan liturgičkom pokretu, koji je zahvatio cijelu Francusku, a segnuo je i daleko preko njenih granica. Jedan je val te struje zahvatio *Huysmansa* (1848-1907), koji je oko dva decenija robovao Zolinu naturalizmu, a onda taknut milošću konvertirao. Bog mu se objavio u katoličkoj liturgiji i mistici. Nov mu se svijet otvorio, kad je otkrio najveće umjetničko djelo, kojemu je autor sám Duh Sveti: *Liturgiju* (Brevijar, Misal, Ritual, Pontifikal, Martirologij). Već prije motupropria Pija X. od 22. novembra 1903., koji uvodi gregorijansko pjevanje (koral) kao jedini umjetnički glasovni izražaj univerzalnosti Crkve katoličke, *Huysmans* proučava gregorijanski pjev i analizuje mu umjetničke elemente u *En route* (1895) i *L'Oblat* (1903). Ljudi umjetničke i mističke naravi hrle u benediktinske samostane, da pribivaju pjevanju hora (časova) i svečanoj Misi; osnivaju se diljem Francuske društva za njegovanje liturgičke umjetnosti, a nakon svjetskoga rata Benedik-

tinci, koji su se vratili iz zatočja, ne moguda smognu dosta sila i da udovolje težnjama publike. Izdanja Don Guérangerove »Liturgičke godine« (L' Année liturgique) u svačijim su rukama. *Katolički umjetnici čitaju dnevno tekst mise dotičnoga dana. Velik broj intelektualaca prima dnevno svetu Pričest. Neki pače mole brevijar*, to remek-djelo poezije na pr. Renanov unuk, poručnik Psichary, koji je poginuo na bojištu s krunicom oko ruke!). Presveta Euharistija i sveta Liturgija inspiriraju dakle francuske književnike! Pučki se i obrazovani slojevi u njih ugledavaju i liturgija uz mnoge druge faktore preporada savremeno društvo. Posve je onda prirodno, da svi francuski katolički književnici pjevaju čisto religiozne stihove i pišu posve vjersku prozu. Tako je na pr. Francis Jammes nedavno napisao knjigu o sv. Josipu, Paul Claudel Križni put, Paul Verlaine pjeva o svetoj Euharistiji. Taj je uži pojam katoličke književnosti posve naravni umjetnički odražaj vjerskoga života pojedinih pjesnika *Katolički umjetnik mora posve spontano da stvara i ovaka i nalik im djela; jer umjetnik bez kontakta s Bogom, s Gospom, sa Svecima i sakramentima, pa makar kako on znao aplicirati katolički moral ili filozofiju na život, nije katolički umjetnik*. Katolička književnost u širem smislu jesu književne tvorevine, koje se ne odnose direktno na čisto vjersko područje, već obrađuju razne životne pojave s katoličkoga stanovišta. U tu grupu možemo smjestiti djela Paul Bourgeta (iza preokreta), Jammesove Les Géorgiques Chrésiennes i većinu književnih proizvoda savremenih katoličkih literata.

Primijenimo li ova opažanja na naše prilike, onda možemo ustanoviti ovo: *mi ćemo stvoriti katoličku literaturu tek onda, kad stvorimo od našeg naroda jedan konsekventni katolički faktor*; mi tražiti intenzivno vjersko proživljavanje od svakog našeg intelektualca, seljaka, radnika, građanina. Vjera ne smije da bude puka tradicionalna forma, već živa energija, koja iz dana u dan cijeli narod sve bliže nosi tipu svetosti kršćanske.

Da to polučimo, valja rasturiti u narod dobar prijevod Novog Zavjeta i tisnut mu u ruke prijevod teksta misâ svih nedjelja i svetica.*) Katekizacija naroda treba da bude i liturgična tako, da naš čovjek na pr. nauči aktivno da pribiva svetoj Misi u duhu svete liturgije. Naši bi obrazovani ljudi morali imati po mogućnosti u izvorniku cijeli msal i po njemu udesiti svoj vjerski život. Misal se odlikuje različajnom poezijom; on je ujedno, a to je još kud i kamo više, divno pedagoškijsko djelo: diljem jedne godine on nas provodi kroz sve uzvišene i tako utješne misterije svete vjere, dovodi nam pred oči život i nauku utjelovljenoga Sina Božjega, koji je uzor, po kojem valja da udesimo sve mišljenje, čuvstvovanje, htijenje i djelovanje svoje, ako hoćemo da ostvarimo ideal čovjeka preporođena u Bogu. Ovo je

*) U to ime pozdravljamo dubrovačke pokušaje i prijevod Rimskog Misala.

solidna i zdrava asceza, koja isključuje sentimentalnost i jednostranost u našem duhovnom životu; tim putem mi upijamo neopazice onaj apostolski žar, koji potiče viteške duše da sudjeluju u širenju i jačanju Crkve Božje, kad na pr. razmatramo o životu svetaca, koji su njeni prvoborci u historiji.

*

Problem je katoličke književnosti u uskoj vezi s problemom klera. Na episkopatu i svećenstvu počiva Crkva; oni su osim toga kvasac, koji preobražava društvo. Svaki član našega pokreta neka pred Bogom i pred savješću svojompromisli, nema li svećeničko ili redovničko zvanje. Neka drži na umu, da će život za čas proći, kô lijep ili ružan san, i da je jedini smisao našeg opstanka i cijele povijesti čovječanstva — kraljevstvo Božje! Kao svećenik će moći da uloži sve svoje energije za najviši i najljepši cilj — spasti za vječnost sebe i svoje bližnje. Dakle, tko je junak, u službu Boga vječnoga!

Važan su čimbenik u širenju i razvitku kršćanske prosvjete *redovi*. Aktivnihredova ima u našoj domovini priličan, iako ne dovoljan broj: bila bi velika sreća po nas, kad bi se u nas umnožali kontemplativni i pokornički redovi. Oni bi zadovoljavali svojevoljnom pokorom i neprekidnom molitvom za grijehе počinjene u našem narodu, oni bi se dan i noć molili za uspjeh našeg rada. Trebalo bi svim silama poraditi, da se osnuju u nas Benediktinski samostani (imali smo ih u doba hrvatskih knezova i kraljeva). Benediktinci bi se stavili na čelo liturgičnom pokretu, kao što to čine u svih kulturnih naroda katoličkih.

Treba još prikloniti veću pažnju organizovanju *velikih hodočašća* u naša tradicionalna prošteništa. Zajednička glasna molitva narodnih masa, gdje se ne pita za stalež i obrazovanost, proširuje i produljuje vierski osjećaj i život pojedinca, a što je najglavnije, isprosit ćemo obilje blagoslova Božjega za naš rad oko katoličke obnove, a blagoslova Božjega ne će nadomjestiti ni najintenzivniji rad ni najvrsnija organizacija: »Ne bude li Gospod gradio kuću, zaludu će se truditi oni, koji ju zidaju« (Ps. 126, 1). Lurd na pr. više djeluje za preobrazbu društva u kršćanskom duhu i za obraćenje grješnika, negoli cijela vojska katoličkih biblioteka i novina. Ali u Lurdu se moli neprestano, dan i noć, žarko, glasno, raskriljenih ruku... Ako mi budemo u našim svetištimu toliko i s tako živom vjeron molili (inteligencija prati u Lurdu javno, na koljenima u prašini i u blatu Presveto Otaјstvo), ne mislite li, da će nam se Gospa smilovati, da će nam izliječiti naše jadne bolesnike, koji pate od bolesti tjelesnih i od najteže duševne bolesti, od grijehа? A mislite li, da se ne će tim događajima čuditi naši novinari, a naši se vlastodršci s toga zapanjiti?

Riješenje problema katoličke književnosti u nas ovisi prema tome u prvom redu o ovim faktorima:

1. o brojnome i svetome svjetovnom i redovničkom kleru,

2. o dubokom vjerskom životu, koji ide za tim, da svaki pojedinac ozbiljno nastoji da ostvari u sebi lik Kristov.

Zato, ako nam je stalo do katoličkog preporoda, kojemu će katolička književnost biti jedna karika, onda treba da činimo ovo:

1. neka što veći broj naših ljudi prigrli svećenički, odnosno redovnički stalež;

2. agitirajmo svuda i svagda za to zvanje; nemojmo nikad rušiti ugled kleru, makar kadšto naišli na svećenika, koji ne odgovara idealu sluge Božjega;

3. meditirajmo (razmatrajmo) dnevno bar četvrt sata o evanđelju dana (po Misalu ili po kojoj knjizi za razmatranje), a upotrijebi mo i inače slobodne časove za intiman razgovor s Bogom;

4. hrlimo, kadgod možemo, presvetoj Euharistiji, da se njome krijepimo u borbi sa svijetom i sa strastima i slabocama svojim, da se poklonimo Spasitelju, da mu dajemo zadovoljštinu za uvrede, da preporučimo velike potrebe Crkve i Hrvatske;

5. agitirajmo, da naša narodna prošteništa budu prava žarišta vrhunaravnog života, da budu dodirna točka između svega kolikog naroda s Bogom i Gospodinom našim.

Tražite ponajprije — ponajprije kraljevstvo Božje, i sve, sve ostalo će vam se dati u izobilju, a s preporodom u Kristu i željkovana katolička književnost.

X. Y. . *cand. phil.*

„ŽIVOT“

(1921—1922).

Za tri minule godine »Život« je stekao mnogo prijatelja, daleko više no što se smio i nadati, pa iako zbog vanjskih uzroka nije mogao da ostvari svoj program onako, kako su mnogi s urednikom željeli, opet nas polučeni uspjeh napunja zahvalnošću prema Bogu: učinilo se nešto dobra dušama.

Tiskarske su prilike danas veoma nepovoljne, i s pravom se govori o tiskovnoj krizi, ali uzdajući se u pomoć Božju i katoličku svijest prijatelja »Života« mi ćemo učiniti jedan korak naprijed: *proširit ćemo opseg listu za jednu trećinu*. Malo je to, ali prema prilikama je mnogo. Tako ćemo bar nešto bolje udovoljiti željama pretplatnika. Svima ugoditi ne možemo, jer su želje njihove često oprečne, a opseg je lista tako malen.

»Život« će zadržati svoj u glavnom praktični smjer: pomoći čitatelju, da bolje upozna i jače ljubi dragog Boga i svetu njegovu Crkvu, da sve više usvoji vječna načela Kristova i da razvija u sebi onaj božanski život, što struji neprestano u duše naše iz Bogačovjeka Isusa Krista. »Život« će se obazirati i na najveće zlo, koje nas bje, a to je nestašica svećenstva. Ta je nestašica već tolika,